

**17-19 Kasım 2006 tarihlerinde İstanbul Eresin Otelde İSAV tarafından düzenlenen
AVRUPA BİRLİĞİ SÜRECİNDE DİNİ KURUMLAR VE DİN EĞİTİMİ konulu
Milletlerarası Tartışmalı İlmî Toplantıda,
Doç. Dr. Céline BÉRAUD'un "Avrupa Kurumları ve Dinî Öğretim Meselesi: Güncel Bir
Tartışma" başlıklı tebliğinin müzakere metni.¹**

Prof.Dr. Mehmet Zeki AYDIN²

Öncelikle, bu güzel sunusu için Bayan Béraud'a teşekkür ediyorum, kendisini kutluyorum.

Sayın Béraud'un aşağıdaki görüşlerine katıldığımı belirtmek istiyorum veya dikkat çekmek istiyorum. Son birkaç yıla kadar Avrupa ülkelerinde din eğitimi tartışmalarına rastlanmıyordu. Ancak, 11 Eylül olayından sonra konu tekrar tartışılmaya başlandı. Bu tartışmaların bir diğer nedeni veya tartışmaları körükleyici olarak Batı Avrupa ülkelerinde yaşayan Müslümanların çocuklarının din eğitimi sorunlarını belirtmek gerekir. Özellikle Almanya başta olmak üzere Avrupa ülkelerinde İslam din dersi, camilerde yapılan din eğitimi çalışmaları oldukça yoğun biçimde ülkelerin gündemlerini oluşturmaktadır.

Avrupa Birliği belgelerinde din eğitimiyle ilgili kararlar konusunda ayrıntılı esaslar yer almamakta, bu konuda ülkelere göre değişik uygulamalar bulunmaktadır.

Türkiye'de din eğitimi sorunu, yaygın olarak tartışılmakta ve sürekli güncelliğini korumaktadır. Öyle anlaşılıyor ki, bu tartışmalar daha uzun süre devam edecektir. Türkiye'nin Avrupa Birliğine aday olması, tartışmalara ayrı bir boyut daha kazandırmaktadır.

Avrupa Birliği ülkelerindeki uygulamalar bilinmeden, herkes kendi kafasında oluşturduğu Avrupa çerçevesinde değişiklikler beklemektedir. Bu konuda kimi çevreler, Avrupa ülkeleri okullarında zorunlu din dersi yoktur derken kimileri de, Avrupa Birliğine girersek dinî özgürlüklerimizin artacağını söylemektedir. Bu konuda cevaplandırılması gereken iki soru şudur:

1. Avrupa Birliği bizim din eğitimimizi ne kadar değiştirecek?
2. Din eğitimi uygulamalarında Avrupa ülkelerinin hepsinde durum aynı mıdır?

Birçok konuda olduğu gibi bu konuda da tartışmaların çoğu zaman bilimsellikten uzak olduğu gözlenmektedir.

Okullarda din dersini tartışırken ülkemizde fazla bilinmeyen özel okul ve devlet okulu kavramlarını açıklamak gerekmektedir. Avrupa ülkelerinde, okullar genel olarak resmî ve özel okullar olarak ikiye ayrılır. Resmî okullar, eğitim bakanlıklarına, belediyelere ve il idarelerine bağlı okullardır. Özel okullar ise, şahıs ve kurumlara aittir. Özel okulların çoğunluğu dinî kurumlara yani Kiliselere bağlıdır. Örneğin, Belçika'da ilk ve orta dereceli okul öğrencilerinin yarısından fazlası, özel Katolik okullarında öğrenim görmektedir. Özel öğretim kurumları, uygulanacak eğitim programlarını, öğretim yöntemlerini, ders kitaplarını, çalıştırdığı personelinin belirlemede serbesttir ve öğrenci başına belirlenmiş devlet yardımı alırlar.

DİN ÖĞRETİMİNDE YAKLAŞIMLAR/MODELLER

Din öğretimi ile ilgili dünyada yaygın olarak uygulanan iki yaklaşım bulunmaktadır. Mezhebe dayalı din dersi denilirken, sadece bir dinin içindeki mezhep kastedilmeyip, aynı

¹ İSAV tarafından 17-19 Kasım 2006'da İstanbul Eresin Otelde düzenlenen "Avrupa Birliği Sürecinde Dinî Kurumlar ve Din Eğitimi" konulu Milletlerarası Tartışmalı İlmî Toplantıda "Celine Beraud'un tebliğini müzakere.

² Sivas CÜ İlahiyat Fakültesi öğretim üyesi.
www.mehmetzekiaydin.com Email: maydin@cumhuriyet.edu.tr

zamanda ayrı bir din de kastedilebilmektedir. Mezhebe/dine dayalı öğretme yaklaşımında, dersin konularını belli bir din oluşturmakta ve söz konusu dinin sevdirmesi, benimsetilmesi amacı taşınmaktadır. Zaten böyle din dersi de ilgili dinin adı ile anılmaktadır. Örneğin, Katolik Din Dersi, Protestan veya İslâm Din Dersi denildiği zaman bu derslerin belli bir mezhebe ya da dine dayalı olarak işlendiğini anlıyoruz. Böyle bir din dersinde başka dinler öğretilse bile o dinin bakış açısıyla öğretilir. Buradaki temel düşünce, öğrencinin ya da velisinin belli bir din dersini seçmesi ve öğrenmek istemesidir.

Mezhebe/dine dayalı din dersinin programları, ya ilgili dinin temsilcisi tarafından yapılır ya da onaylanır. Bu çerçevede, Katolik din dersinin programı Katolik Kilisesi tarafından, Protestan din dersinin programı Protestan Kilisesi tarafından yapılır. Aynı şekilde resmî dinler arasında yer aldığı için Avusturya'da İslâm din derslerinin programlarını hazırlamakta, "Avusturya Diyanet Teşkilatı", Belçika'da Belçika Müslümanları Yürütme Kurulu yetkilidir. Almanya'da Katolik ve Protestan din derslerinin programları ilgili dinin onayı ve devletin pedagojik denetimi ile yapılmaktadır. Aynı şekilde bu tür din dersi öğretmenleri ile ilgili son karar ilgili dinin temsilcisi kurum verir.

Mezhepler üstü ya da mezhebe dayalı olmayan din öğretimi yaklaşımında, din derslerinin programlarını genelde devlet yapmaktadır. Ancak bu çeşit din dersleri, çoğunlukla ilgili ülke ya da bölgenin çoğunluğunun mensup olduğu dine göre, o dinin öğretiminin ağırlıklı öğretildiği bir ders olarak uygulanmaktadır. Bu tür eğitime Norveç, İngiltere, Yunanistan ve Danimarka'daki din dersleri örnek verilebilir. Örneğin, Yunanistan'da din dersleri mezhepler üstüdür ancak Hristiyan Ortodoks mezhebi ağırlıklı olarak, İngiltere'de Anglikan Kilisesi'nin görüşleri ağırlıklı olarak okutulmaktadır.

	MEZHEBE DAYALI	MEZHEPLER ÜSTÜ
ADI Din Dersi Bilgisi,Kültürü
HEDEFİ	Benimsetmek, Sevdirmek	Bilgi Vermek
İÇERİĞİ	Dinî Metinler, İlmihâl	Dinî Bilgi, Kültür
PROGRAM HAZIRLAMA	İlgili Dinin Temsilcisi / Kilise	Devlet
ÖĞRETMEN BELİRLEME	İlgili Dinin Temsilcisi / Kilise	Devlet
ALTERNATİFİ	Ahlâk (Moral, Etik), Felsefe, Din Kültürü vb.	YOK

Avrupa ülkelerinde, özel okullarda din dersinin olup olmaması veya mezhebe dayalı olması veya mezhepler üstü olması tartışması bulunmamaktadır. Çünkü bu okullar, özel okuludur ve öğrenciler buraya kendi tercihlerine göre gelmişlerdir. Okulda din eğitimi konusunda tartışılan husus, devlet okulunda nasıl yer alacağıdır.

Avrupa ülkelerinde devlet okullarında din dersinin durumu

DİN DERSİ VEYA ALTERNATİFİ DERS ZORUNLU	SEÇMELİ	ZORUNLU	DERS YOK

Almanya	İtalya	Danimarka	Fransa
Avusturya	Portekiz	İngiltere	
Belçika		İsveç	
Finlandiya		Norveç	
Hollanda		Yunanistan	
İspanya			
İrlanda			
Fransa'nın Alsace ve Mosele Bölgeleri			

AVRUPA ÜLKELERİNDE DEVLET OKULLARINDA DİN ÖĞRETİMİ UYGULAMALARI

a. Mezhebe/dine dayalı din öğretimi yaklaşımını uygulayan ülkeler: Almanya, Avusturya, Belçika, Finlandiya, Hollanda, İrlanda, İspanya, İtalya, Portekiz. Bu ülkelerden, Portekiz hariç hepsinde, öğrenci ya din dersini ya da alternatif bir dersi almak zorundadır.

b. Mezhepler üstü din öğretimi yaklaşımını uygulayan ülkeler: Danimarka, İngiltere, İsveç, Norveç, Yunanistan. Bu ülkelerden İngiltere'de, veli isterse öğrenci derse girmeyebilir. Diğerlerinde, farklı din mensubu olanlar dışında tüm öğrenciler din dersine katılmak zorundadır. Din dersinin alternatifi yoktur.

c. Devlet okullarında din dersine yer vermeyip, tarih vb. derslerde din kültürü veren ülke Fransa'dır. Ancak Fransa'nın Alsace ve Moselle bölgesinde devlet okullarında din dersleri vardır.

Devlet okulunda din dersi konusundaki görüşlerimi şöyle özetlemek istiyorum. Ben devlet okullarında din derslerini yer almasının gerektiğini düşünüyorum.

Din Dersinin Teorisi

Din dersinin teorisi, çok amaçlı (plüralist) toplumun, onun bir uzantısı olan okulun ve dinin amaçlarının birlikte düşünülüp değerlendirilmesi ile geliştirilebilir. Başka bir ifade ile, böyle bir teori için genel eğitim felsefesinin (uzak amaç), okulların genel amacının ve dinin özel amacının birbirini zedelemeyecek bir biçimde bir araya getirilmesi gereklidir.

Okulun görevi, toplumun çok amaçlı özelliğini hiçe saymak, onu görmezlikten gelmek veya ideolojik olarak yıpratmak gibi uygulamalarla bağdaşmaz. Çok amaçlı toplumun okuluna uygun olan, ideolojik bir öğretim amacı değil, fakat öğrencilerin, gerçeğin bütünü ile karşılaşmasını hedef alıcı bir öğretimdir. Bu bütünlük içinde okul, öğrencilere, dinlerin getirdiği dünya görüşünün temel ilkelerini tanıtmak, onlara gerçeğin dinî açıdan nasıl yorumlandığı konusunda da bilgi vermek durumundadır. Okul, din ile ilgili sorular yokmuş gibi davranamaz, onları kendiliğinden veya başka branşlar yolu ile de cevaplandıramaz. Toplum politikası açısından din dersi, okulda, dinin toplum içinde sahip olduğu yere uygun bir biçimde temsil edilmek durumundadır.

Dinin genel eğitimindeki yeri ve okul böyle bir disiplini ihmal ederse, görevini tam olarak yapmamış olacağı konusunda üç amaç ileri sürülebilir. Bunlar, insanî amaç, kültürel amaç ve toplumsal amaçtır.³

1. İnsanî Amaç: İnsanî amaç, genel eğitimin, insanı, bütün yetenekleri ile bir bütün olarak yetiştirmek görevinden kaynaklanmaktadır. İnsan, hayatı yorumlamak ve yaşantısına bir anlam kazandırmak ihtiyacındadır. İnsanın bu duygusunun karşılanması, doyurulması ve geliştirilmesi gereklidir. Bu anlamda, dinlerden gelen cevaplar, ilgili dininin mümini olan kişilere verilmek durumundadır. Onlar bu cevabı diğer alanlardan öğrenecekleri cevaplarla karşılaştıracaklardır. Bu açıdan, din dersi felsefe dersinin işlenmesinde de yardımcıdır ve gereklidir.

2. Kültürel Amaç: Kültürel amaç, içinde yaşadığımız kültürleri büyük ölçüde etkilemiş olan dinleri, yetismekte olan nesle tanıtmaktadır. Tüm toplumların edebiyatında, müziğinde, mimarisinde, hatta niçin öyle değil de böyle hareket etmekte olduğumuzda ve konuşma biçimimizde, dinle ilgili motifler, sembolik ifadeler, çok yönlü izler vardır. Dini öğrenip bilmek, bütün bunları anlamak için kaçınılmazdır. Din bilgileri, okullardaki, edebiyat, sosyal bilgiler, tarih vb. derslerin işlenmesinde de yardımcıdır ve gereklidir. Tarih dersinde bir olayın yorumlanmasında, edebiyat dersinde bir fıkranın, bir şiirin anlaşılmasında din bilgilerine daima başvurulacaktır. Ders öğretmenleri arasında alışverişte, din öğretmeni de üzerine düşeni yapacaktır.

3. Toplumsal Amaç: Davranışlarımızla sorumlu olduğumuz ve davranışlarını tanımak durumunda olduğumuz toplumsal çevreye, gelenekler, görenekler ve değerler yolu ile yaklaşabilmektir. Hangi görevde ve sosyal faaliyette bulunursak bulunalım, arkadaşlık ve komşuluk ilişkilerinde bile davranışlarımıza yön veren değerlerimizi karşılıklı tanımak ve onları hesaba katmak durumundayız. Bu bakımdan sadece kendi inandığımız dini değil, çevremizde yaşayan dinleri de tanımak ve hesaba katmak durumundayız. Herkes içinde yaşadığı toplumdaki dinler hakkında bilgi sahibi olmak durumundadır.

Din dersi okula, onunu eleştirici özelliği açısından da yardımcı olabilir. Değişik felsefi görüşler ve ideolojiler, insanın varlığı, geleceği ve mutluluğu ile ilgili değişik yorumlar getirirken, dinin getirdiği yorum, bir imkan olarak onların yanında yer alacak, onların da eleştiri konusu yapılabileceğini ortaya koyacaktır. Böylece gerçeğin henüz çözümlenmemiş olduğu, ona bakışların ve onu yorumlayışların bir türlü olmadığı gerçeğinin ortaya konularak, tartışma konusu yapılmakla yeni yetişenlerin ufkunun açık olduğu, onların da bu konuda düşünüp katkıda bulunabileceği belirtilmiş olacaktır.

Din dersinin okul programlarında yer almasını istemeyenlerin ileri sürdüğü görüşlerden biri de devletin din eğitimi konusunda tarafsız kalması ve genel bütçeden para harcamaması yönündeki itirazdır. Bu itirazın yerinde olmadığını düşünüyorum. Çünkü devlet yurttaşlarının ihtiyaç ve isteklerini imkanları ölçüsünde karşılamak durumundadır. Devlet yurttaşların isteklerini karşılarken verdiği hizmetlerden herkesin aynı ölçüde yararlanması şart değildir. Örneğin, isteyen yurttaşlara bilgisayar veya müzik kursu açabilir. Kimse ben bu kurslara gitmiyorum ve bunları istemiyorum, diyerek devletin bu kurslar için harcama yapamayacağını söyleyemez. Aynı şekilde bazı yurttaşlar inandıkları dinin esaslarını ayrıntılı bir şekilde öğrenmek isteyebilir. Bu durumda devlet kimseyi zorlamaksızın isteyenlere din eğitimi ile ilgili kurs, okul vb. kurumlar açabilir, bunların masraflarını karşılayabilir.

SONUÇ

Her toplumun kendi tarihsel, kültürel ve sosyal yapısı gereği din dersinin farklı uygulamaları olabilir. Nitekim Avrupa ülkeleri içerisinde farklı uygulamalar olduğunu görüyoruz. Örneğin, bir Belçika'daki yapıyla Fransa'daki yapı birbirine hiç benzememektedir.

³ Beyza Bilgin, **Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi**, Ankara 1990, s.44.

Avrupa Birliği yasalarında ve belgelerinde de “her ülke din eğitimi kendi yapısına göre belirler.” ilkesi geçerlidir.

Avrupa lkelerinde din eğitimi alanı “dinî özgürlükler” içinde algılanmaktadır. Bunun sonucu olarak, devlet vatandaşın dinine karışmayı zgrlđine müdahale olarak algıladığı için, din eğitimi ni özel kesime yani ilgili dinin temsilcisi cemaatlere ve kurumlara bırakmaktadır.

Türkiye, din eğitimi konusunda, kendi tarihsel, toplumsal ve siyasal yapısı içinde çeşitli uygulamaları deneyerek bir model geliştirmiştir. Türkiye’nin uyguladığı model, Yunanistan, Danimarka ve Norveç’in uygulamalarına benzemektedir.

Son olarak ben de Bayan Beraud’un görüşlerini tekrarlamak istiyorum. Din eğitimi konusu her türlü tartışmaya açık bir konudur ve model tartışılabilir. Bununla beraber hiçbir model, kendini dayatma hakkına sahip değildir.